

“Vakkennis moet het hoofddoel zijn van boekbewaarders”

Het beschrijven van een vak, een vak op zich

Bruno Vermeeren, VVBAD

Bijna honderd jaar geleden kwamen in Gent een dertigtal mensen samen om rond een gemeenschappelijk belang een nieuwe vereniging op te richten. De enige doelstelling werd het “streven naar een betere wettelijke regeling van het openbare bibliotheekwezen”, maar van in het begin had deze *Vlaamse Vereniging van Bibliothecarissen en Bibliotheekbeamten* oog voor het belang van de vakbekwaamheid van het — bezoldigde en onbezoldigde — personeel. “Vakkennis moet het hoofddoel zijn van de boekbewaarders”, zei Lode Baekelmans op de stichtingsvergadering van de VVBAD. Nog in de eerste jaargang van het nieuwe tijdschrift *De Bibliotheekgids*, schreef medeoprichter Aimé De Cort: “Iedereen is overtuigd van den grooten socialen rol, dien de bibliothekarissen in ons land te vervullen hebben, en van de noodzakelijkheid ze spoedig een degelijke opleiding te geven, om hen in staat te stellen, hun zending met bekwaamheid en takt te volbrengen”. Dat schreef hij naar aanleiding van de eerste bibliotheekwetgeving in ons land, de Wet Destrée, die meteen ook werk maakte van de opleiding van het personeel. Maar onvoldoende, stelt De Cort vast: “Wij beweren dat een zestal lessen onvoldoende zijn en dat er ten minste 20 noodig zijn, om de uitgebreide stof af te werken. En zeggen dat er in Holland spraak is van een beroepsopleiding die 1 of 2 jaar zou duren.”

Opleiding is sindsdien altijd een belangrijk thema gebleven voor de vereniging. Maar dat impliceert meteen ook aandacht voor het vak. Welke taken voert een bibliothecaris of archivaris uit, welke functies bestaan er in de instellingen en wat moet men daarvoor kunnen en kennen? Beide thema’s zijn nauw verbonden, maar pas recent komt er ook een meer structurele band tussen de wensen van het beroepsveld en de opleidingen die hieraan willen tegemoet komen. Daarin speelt de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) een belangrijke rol.

De voorbije jaren ontwikkelde de SERV een systeem voor het gestructureerd beschrijven van beroepen. Via de omweg van de sociale partners, werkt de SERV daarvoor samen met sectororganisaties zoals de VVBAD. In eerste instantie ging het om taakgerichte beschrijvingen die nauw aansluiten bij functieprofielen zoals de beroepsvereniging ze zelf al opstelde. Voor de

bibliotheeksector leidde dat in 2002 tot vier beroepsprofielen: bibliothecaris, bibliotheekmedewerker, informatiemanager en informatiebemiddelaar. In de profielen wordt een beroep gezien als “een bundeling van alle taken” die dan samengebracht worden in taakgebieden. Voor het profiel van bibliothecaris bijv. leidt dat tot veertien taakgebieden, waarin telkens beschreven wordt wat de bibliothecaris doet. Daarnaast staat vermeld over welke competenties hij daartoe moet beschikken. In praktijk waren die competenties een mengeling van kennis, vaardigheden en competenties. (Zie tabel 1)

Het beroepsprofiel sluit af met een overzicht van competenties, gedefinieerd als “het samenhangend geheel van kennis, vaardigheden en houdingen, dat aantoonbaar ontleend is aan concrete handelingen en/of taken die voorkomen in de beroepsuitoefening van de bibliothecaris.” In de praktijk bevat dit hoofdstuk twee delen: ‘kennis’ en ‘sleutelvaardigheden’. Dezelfde structuur vinden we ook terug bij de beroepsprofielen uit 2007 voor hoofdashivaris, archivaris en archiefmedewerker.

Onder invloed van nieuwe trends in human resource management (HRM), is de SERV meer nadruk gaan leggen op competenties. Tegelijkertijd werd er meer aandacht besteed aan standaardisatie en uitwisselbaarheid. Binnen onderwijs hecht men steeds meer belang aan de relatie tussen de opleidingen en het beroepsveld. Een studie moet mensen aan werk helpen, zeg maar. Zeker de lagere opleidingen zouden uitdrukkelijk gerelateerd moeten worden aan competentiedocumenten opgesteld door de sector. Dat laatste was voor de beroepsvereniging een reden om snel werk te maken van een herziening van de beroepsprofielen voor de bibliotheeksector.

De SERV wilde de competenties samenbrengen in een gestandaardiseerde databank, zodat de sociale partners, maar ook de VDAB, een beeld zouden krijgen van competenties over beroepsgroepen heen. Een dergelijke databank zou een beter zicht geven op verwante beroepen en op de vereiste bijscholingen voor mensen die zich willen of moeten omscholen. De SERV ontwikkelde daarvoor de databank Competent. Dit is een vertaling van een bestaande databank van beroepen van de Franse dienst voor arbeidsbemiddeling; Répertoire Opérationnel des Métiers et des Emplois, of kortweg ROMEv3.

De herwerking van de beroepsprofielen liep echter vlotter dan de ontwikkeling van de databank. In 2009 presenteerde de VVBAD samen met de Belgische Vereniging voor Documentatie (BVD), LOCUS en het Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB) de twee nieuwe beroepscompetentieprofielen aan de sector. Dat gebeurde op een studiedag in het Vlaams Parlement. De nieuwe profielen zijn beter gestructureerd en vertrekken vanuit een beperkt aantal competenties. Indicatoren beschrijven het gedrag dat een beroepsbeoefenaar

Taken	Competenties
In goede banen leiden van de bibliotheekadministratie	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnen delegeren • Kennis administratieve regels/procedures • Kennis van verschillende informatietoepassingen gebruikt in de bibliotheek • Communicatief vaardig zijn

Tabel 1: een taak in het beroepsprofiel Bibliotheekmedewerker (2002).

moet stellen wanneer hij over deze competentie beschikt. Voor elke competentie worden ook de onderliggende kennis en de onderliggende attitudes en sleutelvaardigheden meegegeven. Het duurde tot 2011 vooraleer de beroeps(competentie)profielen eindelijk in Competent opgenomen konden worden. Het basiswerk daarvoor gebeurde door de SERV, terwijl deskundigen uit de beroepssector de omzetting konden bijstellen. Uiteindelijk zouden validatoren uit vakbonden en werkgeversorganisaties hun fiat geven. Het zal niet voor het laatst zijn dat we vaststellen dat mensen die inhoudelijk niet op de hoogte zijn, het laatste woord hebben. De omzetting verliep moeizaam en met veel discussie. De deskundigen uit de sector zagen in grote lijnen drie problemen met de omzetting van bestaande profielen voor bibliotheek en archief in twee fiches: ‘bibliotheecaris informatiemanager’ (K160101) en ‘archivaris’ (K160102).

- De twee profielen voor de bibliotheeksector en de drie profielen voor de archiefsector moesten telkens samengevoegd worden tot één fiche. De Competentfiche voor archivaris beschrijft dus zowel de competenties voor het uitvoerende niveau (archiefmedewerker), als voor het professionele niveau (archivaris) en voor het management (hoofdarchivaris). Dat maakt de fiche moeilijk leesbaar voor een leek. Het deed bovendien de vraag rijzen hoe men bij de vertaling naar andere toepassingen op basis van deze databank, deze drie niveaus weer uit elkaar zou halen.
- De fiches maken een onderscheid tussen basisactiviteiten en specifieke activiteiten. De basisactiviteiten zou iedereen moeten kunnen uitvoeren, terwijl de specifieke activiteiten maar door een deel van de beroepsgroep uitgevoerd zouden worden. Dat bleek in de praktijk een weinig zinvol onderscheid.
- Competent is een databank en de SERV vond uitwisselbaarheid met ROMEv3 en gelijkaardige databanken belangrijker dan een correcte omschrijving van de competenties. Dat stelde de deskundigen voor een fundamenteel probleem. In de beroepscompetentieprofielen werden onder elke competentie de vereiste vaardigheden en kennis opgesomd. In Competent worden aan elke activiteit ‘kunnen’ en ‘kennis’ gekoppeld. Het was dan ook geen probleem – hooguit wat gepuzzel – om alle vaardigheden en kennis uit de profielen aan een activiteit in Competent te koppelen. De SERV laat echter bijzonder weinig ruimte om de omschrijving van de activiteiten zelf aan te passen. Spreekt het profiel van bibliotheekmedewerker over ‘informatie verstrekken’ en ‘begeleiden en instrueren’ naast ‘informatieaanbod/collectie beheren’ en ‘toegankelijk maken’, in Competent wordt dat allemaal weer opgedeeld in activiteiten als ‘documentatie-informatie opzoeken, selecteren en ter beschikking stellen’, ‘documenten, informatie en documentatiefondsen [sic] klasseren en actualiseren’ etc. (Zie Tabel 2) Wie de fiche doorneemt, krijgt onvermijdelijk het beeld van de bibliotheek van twintig jaar geleden: we stellen een collectie samen, zorgen dat die mooi ontsloten is en proberen ze dan zo goed en zo kwaad als het gaat aan de man te brengen. Dat de sector inmiddels een omslag in het denken gemaakt heeft en vertrekt vanuit de gebruiker, is uit de fiches niet af te leiden. “In hoeverre leeft het imago nog van

de bibliotheek of het archief als een rustige, afgeschermdde omgeving waar men als het ware op een eiland kan werken? Dat beeld is niet erg stimulerend om jongeren aan te trekken van wie verwacht wordt dat ze onder meer communicatief, proactief en klantgericht zijn” schreef Veerle Kerstens in 2007 in *Bibliotheek- & archiefgids*. Wel, de SERV lijkt er alles aan te doen om dit imago te bestendigen, in weerwil van de inspanningen van de sector. Dat bibliotheekmedewerkers steeds meer over communicatieve, agogische en pedagogische vaardigheden moeten beschikken, kan alleen een grondige studie van de fiches aan het licht brengen.

Basisactiviteiten in de competentiefiche

- Publiek onthalen en informeren over het gebruik van documentatiedragers en -middelen
- Documentatie-informatie opzoeken, selecteren en ter beschikking stellen
- Documenten, informatie en documentatiefondsen klasseren en actualiseren
- Documenten beschermen, identificeren en hun staat controleren
- Een documentatiebeheersysteem exploiteren (terbeschikkingstelling, uitwisseling, klassement, ...)
- Documenten en documentatieproducten opstellen en verspreiden (overzicht, catalogus, nota, persoverzicht, website, ...)
- Documenten en informatie verwerven, verzamelen en documentatiefondsen samenstellen
- Leningen en uitleningen (inschrijvingen, uitgaande documenten, terugkerende documenten) registreren en opvolgen

Tabel 2 basisactiviteiten en specifieke activiteiten in de fiche Bibliotheecaris (K160101) in *Competent*.

Inmiddels is ook de VDAB met Competent aan de slag gegaan. Werkzoekenden die zich registreren op de website van de VDAB, kunnen daar competenties uit Competent aanvinken en scores. Gebruikers krijgen in eerste instantie een overzicht van de basisactiviteiten en de specifieke activiteiten en kunnen doorklikken om meer informatie op te vragen. Aangezien de Competentfiches meerdere functieniveaus samenbrengen in één fiche, moet de VDAB deze opnieuw opsplitsen. Dat doet de dienst voor arbeidsbemiddeling naar eigen inzicht. De sector is daarbij niet betrokken. Voor de bibliotheeksector behield de VDAB de twee niveaus van bibliotheecaris en bibliotheekmedewerker. Voor de archiefsector is alleen de archivaris terug te vinden. ‘Archiefmedewerker’ is hooguit een trefwoord bij het beroep van algemeen bediende en de hoofdarchivaris is in het geheel niet te vinden in de VDAB-databank.

Als er nu toch in Competent gevalideerde fiches zijn voor bibliotheek en archief, is dat vooral omdat de VVBAD ervan

overtuigd was dat dit een cruciale stap was in de afstemming tussen beroepssector en beroepsopleidingen en dat een slechte fiche beter was dan geen fiche. De volgende stap in het proces was dan ook de opmaak van beroepskwalificatiedossiers, in eerste instantie voor de bibliotheeksector. Een beroepskwalificatie geeft aan welke beroepscompetenties nodig zijn voor het uitoefenen van een beroep. Waar de Competentfiche alleen vereiste kennis en vaardigheden opsomt voor elke competentie, voegt een beroepskwalificatie daar nog context, autonomie en verantwoordelijkheid aan toe. Mede door deze toevoegingen is het mogelijk om een beroepskwalificatie ‘in te schalen’ op een onderwijsniveau. Zo vormt ze de basis om onder andere onderwijs- en opleidingstrajecten uit te tekenen.

Voor het opstellen van de beroepskwalificatiedossiers moest de informatie uit Competent dus weer opgesplitst worden. Een bibliotheekmedewerker is nu eenmaal geen bibliothecaris. Er is een verschil in ‘autonomie’ en ‘verantwoordelijkheid’ en er is dus ook nood aan verschillende opleidingen. Het zijn inderdaad vooral die twee elementen die het opleidingsniveau bepalen.

Om alle aspecten van het bibliotheekwerk zeker te omvatten, werd er een werkgroep gevormd met vertegenwoordigers van FARO (steunpunt voor cultureel erfgoed), LOCUS (steunpunt voor Lokaal Cultuurbeleid), het Vlaamse Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk (VOWB) en de VVBAD als trekker van het traject. De werkgroep greep terug op de beroepscompetentieprofielen uit 2009 en vulde deze waar nodig aan. In de mate van het mogelijke werd ook verwezen naar de Competentfiche, maar gelukkig liet de procedure voor het opstellen van beroepskwalificaties meer vrijheid voor het kiezen van bewoordingen, zodat de beroepskwalificatie voor bibliothecaris/informatiemanager nauw aansluit bij het gelijknamige beroepscompetentieprofiel uit 2009. (Zie Tabel 3)

Bibliothecaris / Informatiemanager (Beroepscompetentieprofiel)	Bibliothecaris/ Informatiemanager (Beroepskwalificatie)
Bibliotheek/informatiebeleid uitwerken	Werkt het bibliotheekbeleid/ informatiebeleid uit
Informatie- en bibliotheekinfrastructuur uitbouwen	Bouwt de informatie- en bibliotheekinfrastructuur uit
De interne organisatie en dagelijkse werking coördineren	Coördineert de interne organisatie en dagelijkse werking
Leiding geven	Voert het personeelsbeleid
Budget beheren	Beheert het budget en rapporteert
Netwerken	Netwerkt met het oog op maatschappelijke dienstverlening
Deskundigheid opbouwen	Bouwt deskundigheid op

Tabel 3: de competenties in de beroepscompetentieprofielen van 2009 en de beroepskwalificatie van 2013.

“EEN BIBLIOTHEEKMEDEWERKER IS NU EENMAAL GEEN BIBLIOTHECARIS. ER IS EEN VERSCHIL IN ‘AUTONOMIE’ EN ‘VERANTWOORDELIJKHEID’ EN ER IS DUS OOK NOOD AAN VERSCHILLENDE OPLEIDINGEN.”

In november 2012 diende de werkgroep twee beroepskwalificatiedossiers in. Dat voor bibliothecaris/informatiemanager is inmiddels ingeschaald op niveau 7 (master). Voor het dossier bibliotheekmedewerker/informatiebemiddelaar kwam er een inschalingsadvies voor niveau 4 (secundair onderwijs). Dat advies werd uitgebracht door een inschalingscommissie die volgens een wetenschappelijke methode werkt en deskundigen uit onderwijs samenbrengt met vertegenwoordigers van de sociale partners. Er zitten geen mensen in de commissie die inhoudelijk vertrouwd zijn met de betrokken sector. De opstellers van het dossier krijgen geen gelegenheid om hun dossier toe te lichten en het is ook niet mogelijk om in beroep te gaan tegen een advies van de inschalingscommissie.

Daarmee dreigde het hele middenkader van de sector – en de opleidingen daarvoor – definitief te verdwijnen. Dat leidde onder meer tot een petitie vanuit de sector die op enkele dagen tijd een duizendtal handtekeningen bijeenbracht. Na intensief overleg tussen de sector, het kabinet Cultuur, het kabinet Onderwijs en AKOV, werd beslist om een nieuw traject op te starten. Eind augustus 2013 startte de werkgroep met de opmaak van twee nieuwe dossiers: een voor het uitvoerende niveau en een voor het middenkader of vaktechnische niveau. Daarna zal een gelijkaardig traject voor de archiefsector opgestart moeten worden.

Uit het hele proces blijkt dat de tussenstap over Competent voor veel ongenoegen zorgt. De databank is onvoldoende flexibel om verschillende benaderingen of evoluties doorheen de tijd van een beroep te vatten. Het samenbrengen van verschillende niveaus in een fiche, maakt het geheel onoverzichtelijk. Het is ook onbegrijpelijk dat de VDAB haar eigen toepassing hierop ent zonder daarbij de betrokken beroepssectoren te consulteren. Ook bij de inschaling van beroepskwalificaties is niet voorzien dat de sector feedback geeft en een beroepsprocedure om een inschalingsadvies aan te vechten, ontbreekt al helemaal. Van de sectoren zelf wordt dan weer verwacht dat ze mee zijn in het onderwijsjargon en de implicaties kunnen vatten van formuleringen en keuzes die ze maken bij het opmaken van een dossier. Ondertussen blijven er veel onzekerheden over de toekomst van de opleidingen, maar dat is een ander verhaal. ■■